

# Operasjon Tungtvann

Regjeringen setter i 2015 fokus på bevaring av glemte kulturminner fra 2. verdens-krig. Nå håper museumsdirektør Lia at det gjør det lettere å få finansiert en utgraving og utstilling av tungtvannskjelleren.

RA – Egil Stensrud

For tre år siden foreslo lokalhistorikeren Bjørn Iversen at kjelleren fra gamle Vannstøffen burde graves fram og vises publikum. I den østlige delen av kjelleren var det at tungtvannskollonene sto i 1943 og som sabotørene satte ut av spill. Det sju etasjers betongbygget ble jevnet med jorden i 1977 og utgjør en del av parkeringsplassen foran dagens museum. Siden har Runar Lie, den nye direktøren på NIA, tatt tak i ideen.

## Vil vise kjelleren

- Mange tror at selve sabotasjen foregikk her i kraftverket, men det skjedde i et bygg som nå er revet. Vi snakker her om kanskje Norges, om ikke verdens mest berømte kjellerlokale. Dette ønsker vi å vise publikum. Statsråd Sundtoft har signalisert at de satser på krigens kulturminner i 2015. Vi håper også det følger med en pott penger som det kan søkes på, sier han.

Rett før jul varslet Kulturminneavdelingen i fylkeskommunen oppstart av fredningsprosess av Vemork med steintipper, rørgater, kraftverk og restene av vannstoffet. Denne uka opplyste også antikvar Eystein M.



**GÅR I KJELLERN:** Museumsdirektør Runar Lia håper det lar seg gjøre å grave fram og stille ut kjelleren hvor tungtvannssabotørene tok seg inn.

Andersen at det planlegges en industriarkeologisk utgraving av restene. Det er denne avdelingen som formelt leder «Operasjon Tungtvann».

- Det er god grunn til å tro at gulvflaten i kjelleren er bevart, sammen med deler av bakveggen inn mot kraftstasjonen. Det er disse restene som nå foreslås fredet som et industriarkeologisk kulturminne, i forbindelse med fredningen av Vemork gamle kraftverk. Telemark fylkeskommune ser på mulighet for å foreta en arkeologisk utgraving på stedet, som et ledd i å formidle de his-

toriske hendelsene som fant sted, sier han.

To av grunnene er også at Norge har søkt UNESCO om verdensarvstatus for Rjukan-Notodden Industriarv, og krigsminner er et nasjonalt satsingsområde innen kulturarv.

## Graving i år ?

- Graving i år? To millioner eller ti millioner kroner?

Utgravingen kan begynne allerede i år, men dette avhenger av finansiering, tekniske utfordringer og hvordan bevarte elementer skal ivare-

tas og tilrettelegges etter en utgraving. Kostnaden avhenger av hvilke tekniske løsninger som blir valgt. Dette er noe vi ser på nå for å få et overslag. Når det gjelder selve finansieringen så tenker vi veldig bredt. Vi håper å få dette til med offentlige og private aktører, påpeker han.

## Først i Norge

Norske arkeologer har gravd fram erkebispegårder og boplasser fra steinalderen, men aldri pirket i et knust funkissbygg fra 1929.

- En industriarkeologisk

utgraving av denne typen har ikke vært gjort i Norge tidligere. Det å grave på et sted med store betongblokker og masse armering blir en utfordring. Lykkes prosjektet, kan publikum få oppleve stedet for tungtvannssaksjonen på en helt annen måte enn i dag. Det kan bli en nasjonal og internasjonal attraksjon, tror han.

Dermed kan det være at Tinn må forberede seg på et mediainnrykk, ikke ulikt solspeilet.

## - Krigens kulturminne er hovedsatsingen

Siden det i år er 75 år siden den andre verdenskrigen startet i Norge, og 70 år siden landet ble fritt, vil Kulturminnemyndighetene ha krigens kulturminner som hovedsatsing i 2015.

Det skriver klima- og miljøminister Tine Sundtoft i et brev til ordfører Steinar Bergsland og resten av landets ordførere. Riksantikvar Jørn Holme har også undertegnet brevet.

## Viser til tv-serie

- Mange av de fysiske sporene fra den andre verdenskrigen er forståelig nok borte. Det gjør det desto viktigere å ta vare på de gjenværende anleggene, bygningene og, ikke minst, sporene etter krigshandlinger og andre alvorlige hendelser. Den andre verdenskrigen er en del av vår nasjonale historie og blir formidlet bredt gjennom undervisning, bøker og populærkultur. NRKs

storsatsing på dramaserien "Kampen om tungtvannet" er et aktuelt eksempel på dette. Stadig dukker det opp nye spørsmål, som bidrar til å utfylle og supplere de kjente fortellingene som har blitt formidlet siden 1945. Beretninger fra enkeltpersoner og brede historiske fremstillinger har bidratt til å forme det kollektive minnet om krigsårene, skriver hun.

## Vil ha registrering

Ifølge henne har kulturminnene fra denne perioden vært lite vektlagt i vernearbeidet.

- Det har aldri blitt gjennomført noen landsomfattende registrering av slike kulturminner. Denne manglende kunnskapen øker faren for at de kan bli ødelagt. Sammen med Riksantikvaren, inviterer derfor Klima- og miljødepartementet kommunene til et samarbeid om å registrere, formidle og markere krigens kulturminner i 2015. Denne henvendelsen er ment som innledende informasjon om prosjektet, skriver hun.

## - En lokal ressurs

Prosjektets mål er å innhente kunnskap om den andre verdenskrigen slik den har manifestert seg i fysiske spor. Det vil bli lagt til rette for at krigsminnene i de enkelte kommunene kan registreres i kulturminnedatabasen Askeladden.

- Ved å registrere slike kulturminner, sikrer man både at den materielle historien blir dokumentert, og at fortellingene om krigen kan knyttes til de konkrete objektene. Denne dokumentasjonen kan være et utgangspunkt for å formidle krigshistorien og vil også bidra til at krigsminnene kan bli en ressurs i det lokale utviklingsarbeidet. Kulturminnene vil kunne inngå i kommunenes kulturminneplaner. Registrert vil også kunne være utgangspunkt for et formelt vern av krigsminner, ikke minst gjennom bruk av kommunens egne virkemidler, som kommuneplan og reguleringsplan, sier hun.



**BREV:** Klima- og miljøminister Tine Sundtoft og riksantikvar Jørn Holme satser på krigens kulturminner i 2015. Her statsråden fra Hardangervidda Nasjonalparksenter i fjor.